

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение
«Детский сад №2 «Кытылчаан» с.Крест-Кытыл муниципального
образования «Намский улус» Республики Саха (Якутия)

Доклад

«Ыллыктан аартыкка бииргэ тэннэ хардыы»

Толордо: Никитина Наина Павловна

Воспитатель МБДОУ «Детский сад №2

«Кытылчаан» с.Крест-Кытыл

Крест-Кытыл сэл., 2022с

«Ханнык баџарар омул тулалыыр айылџатыгар,
олоџор-дыаһаџарар, сүрүн дыарыгар, итџџэлигэр
уонна үгџстэригэр дыүөрэлџэх дыону иитэргџ кыһанар,
онно ытыктабыллаах сыһыаннаһыы-омул
барџарыытын (сайдыытын)биир үктэлџ.»
Сахалартан бастакынан Россия айымныылаах
педагогикатын Академиятын академига
Константин Спиридонович Чиряев.

Кириитџ

Былыр-былыргыттан күн бүгүнүгэр дылы омулуттан
тутулуга суох оџону дыџ кэргэннџ иити ураты болџомтоџо ууруллар.

Дыџ кэргэн кодексын этэринэн: “ Хас биирдии сааһын ситџ
илик оџо дыџ кэргэн чилиэнџ буолар бырааптаах уонна таптыыр аймах
иһигэр иитилихтџэх”.(54 ст. РФ дыџ кэргэн кодекса) .

Дыџ кэргэннџ оџону иити, үөрэти бүтүн омул дылџатын
быһаарар сүдү суолталаах. Ол иһин оџону иитиигџ болџомто уурулуоџун
ууруллар. Саха республикатын маннайгы президена Михаил Ефимович
Николаев: «Өскөтүн дыџ кэргэн оџолоругар кыһанан үөрэхтџэх, улэһит дын
буола улааталларын ситистџџинџ, ол аата дыџ кэргэн, аймах- билџ дын
бүттүүннэрџ инники кэскиллэрџ эрэллџэх буолар»- дын этэн турардаах.

Оџону иитиигџ дыџ кэргэн быһаарар оруолун улуу педагогтар
К.Д.Ушинскай, Януш Корчак, В.А Сухомлинскай,А,С.Макаренко
бэлиэтџџиннэринэн: “Дыџ кэргэн- олох толору кэрдийһин,дыолун аџалар,
Онтон хас биирдии дыџ кэргэн.. государство,общество тутула». «Удыор-
утум салџанар барарыгар, өбүгџ үгџстэрин үйэтитџ туралларыгар аџа
холобура суураллыбат суолталаах”-дын Россия культуратын үтүөлџэх
үлэһитџ, историческай наука кандидита К.Д Уткин- Нүһүлгэн суруйбута.

Олохпут сайдыытыгар биир төһүү күүһүнэн, инники
кэскилбитинэн – оџо буолар. Ол иһин сүрүн күүспүтүн оџоџо аныыбыт,

кинилэр интэриэстэрин болҕойобут. Оҕону иитии диэн аһатыы – таньыннарыы эрэ буолбатаҕа биллэр. Төрөппүт барыта бэйэтин оҕотугар үчүгэйи, кэскили ыралыыр. Онон кини сорууга: эрдэттэн кыһаллан оҕотун ис санаатын билэн, иһирэхтик доҕордуу кэпсэтэн, дьобурун, талаанын сайыннаран, сахалыы сиэргэ-туомна уһуйан үтүө холобур буолан бу сырдык ыра санаа туолуутугар олук уулар.

Ол эрэн, хас биирдии оҕо тус-туспа **майгылаах**: ким эрэ олох кыратыттан сытыы-хотуу, чаҕылхай, ким эрэ кыбыстанһан, симик майгылаах буолар. Симик оҕо бэйэтин санаатын дьон иннигэр сатаан эппэтиттэн араас кыһалҕалары көрсүөн сөп. Маннык түгэннэ төрөппүт, дьибэ кэргэн оруола, оҕо сайдыылаах буоларыгар кыһаллар, төһүү күүс буолар.

Сүрүн сыалым: Төрөппүт уонна иитээччи симик оҕону кыагын таба көрөн, уһугуннаран, арыян быһыытынан сайыннарыы.

Актуальнаһа (тоҕоостооҕо): Билинни кэмнэ оҕону олоххо тирэхтээх, тус санаалаах, билиилээх-көрүүлээх иитии.

Сорууга:

-иитээччини кытта ыкса сибээһи олохтообун, оҕо – тереппут, тереппут – иитээччи икки ардыгар чугас сыһыаны тэрийии

-оҕону сайыннарыыга тустаах уһуйуу.

-оҕо бэйэ санаатын сайа этэрин сайыннарыы.

Туттуллубут ньымалар: аабыы, кэтээн көрүү, ырытыы, дакаастааһын, түмүк оңоруу.

Сонун өрүтэ: Симик оҕону оскуола иннинээни уһуйаан, дьибэ кэргэн хардарыта сөбүлэһэн иитии, ситиһии.

Сүрүн чаас

Оџо уратытын бэлиэтиир, сахалыы тыынна иитии бу аныгы кэм ирдэбилэ буолар. Оџо тулалыыр эйгэттэн , алтыһар дьонуттан сүрдээх элбэх араас өрүттээх информацияны ылар. Тастан киирэр информация (телевидение, видео, интернет) оџо уйулџатын алдьаталлар, кутун-сүрүн ыһаллар.

Оџону кыра сааһыттан олох муударастарыгар такыйыллыахтаах, өбүгэлэрбит үгэстэрин, сиэрдэрин-туомнарын тутуһан иитиэхтээхпит. Хаһан баџарар норуот үөрэџэриитэ этэринэн, оџо аан бастаан олоххо үөрүйэџи төрөппүттэриттэн ылар, уһуйулар. Оџону иитиигэ норуот иитэр ньымаларын туһаныы, сахалар бэйэбит үгэстэрбитигэр, итэџэлбитигэр, төрүт культурабытыгар тирэџирэн оџолорбутун сиэрдээх быһыыга-майгыга иитии бастакынан турар . Бу барыта оџону туһалаах дьарыкка сыһыаран, билинни кэм сайдыылаах ыччата, үгүс ыарахан проблематын сиэрдээхтик быһаарарга күүһэ-көмөтө буолар.

Мин бэйэм дьизэ кэргэним туһунан кэпсээтэххэ, олоџум аргыһа Алексей Николаевич Кутуковтыын үс оџолоохпут, икки кыыс уонна биир уоллаахпыт. Улахан кыыспыт Эмилия Охлопков аатынан Нам улууһун гимназиятыгар онус кылааһыгар ,кыра кыыс Алина Хамагатта саха -француз лицей бэыис кылааһыгар ,мурун бүөтэ оччугуй уол Коля лицей иккис кылааһыгар ситиһиилээхтик үөрэнэллэр.

Биһиги атын ыаллартан улахан уратылаахпыт дии санаабын. Киһи олоџор дьизэ кэргэнин тутула удьуорданан, утумнанан иһэр майгылаах буолар эбит. Төрөппүттэрин, өбүгэлэрин хайдах олорбуттарай да, олох билинни тэтиминэн, сайдыы баран иһэр суолунан, дьизэ кэргэн майгыта оннук салџанан баран иһэр. Ити үтүө үгэс ханна да ситимэ, тиһигэ быстыбакка, өссө кэнээн-тэнийэн, салџанан иһэр. Биһиги дьизэ кэргэн , мин ыал ийэтэ-саха тылын уонна литературатын учуутал үөрэџин бүтэрэн, иккис идэбинэн уһуйаанна иитээччибин, олоџум аргыһа Алексей уруһуй уонна

черчения учууталын идэтин баһылаабыта. Кэргэним төрөшпүттэрэ бэйэлэрин олохторунан үтүө холобур буолбут, дьохуннаах олохтоох дьон. Абата Николай Николаевич Кутуков- физика уонна математика учуутала, ийэтэ Екатерина Афанасьевна Лукинова-алын кылаас учуутала, краевед. Элбэх оҕону ииппит, дьон эрэ киэн туттар кэрэ дьонноро. Мин ийэм Ульяна Григорьевна Новгородова Хамаҕатта орто оскуолатын саха тылын уонна литературатын учуутала, эдьийим Мотрена Спиридоновна Новгородова – химия учуутала, «Учууталлар учууталлара», РФ үтүөлээх учуутала . Ол курдук биһиги аймакха учуутал идэлээх дьон элбэхпит.

Биһиги ыал күнү быһа үлэлиир буоламмыт, оҕолорбут кыра саастарыттан Нам улуунун Хамаҕатта нэһилиэгин иккис нүөмүрдээх «Кытылчаан» уһууаанна сылдыбыттара.

Оҕо оскуола иннинээҕи сааһа-өйө –санаата,иэйиитэ, ис кыаҕа, дьобура уһуктарыгар - сайдарыгар айылҕаттан анаан бэриллибит сааһа, киһи олохун хаһан да хатыламмат, олус суолталаах кэмэ. Бу кэмнэ майгыта-сигилитэ, интэриэһэ, ирдэбилэ сайдарыгар иитиллэр эйгэтэ улаханлык сабыдыаллыыр. Ылынымтыа уонна үтүктүгэн кэмигэр аттыгар ким баара улахан оруоллаах. Ол курдук, оҕолорум сылдыбыт уһууааннарыгар, төрөшпүт уонна иитээччилэр бииргэ үлэлэһэн оҕо сөптөөх сайдар суолун булунарыгар төһүү күүс буолаллар.

Биһиги улахан кыыспыт кыра эрдэбиттэн чабылхай. Этиини ситимнии да илигиттэн (1,6 сааһыгар) бары муһуннубут даҕаны, илиибититтэн сиэтэн оһуохайдаан эргитэрэ. Уһууаанна сылдыар кэмигэр Эмилия ырыа алыбыгар ылларан, ыллаан чаҕаарбыта. Бастакы ырыаҕа уһууааччытынан детсад муз.итээччитэ Вероника Семеновна буолар. Кини оҕом ыллыыр дьобурун таба истэн аан маннай улахан сценаҕа таһаарбыта. Ол курдук, Валерий Егоров, Надежда Макарова араас конкурстарыгар кыттыбыта. Онтон тирэх ылан, уһууааччыта уһууан салҕыы улахан араас таһымнаах конкурстарга кыттыбыта.

Ону тэнэ уруһуудуур дьобурун, фольклорун Людмила Дмитриевна уонна Галина Дмитриевна таба көрөн дьарыктаабыттара.

Кыра кыыспыт Алина детсадка миэстэ тийбэтиттэн өр кэмнэ дьиз оҕото этэ. Ол иһин күннээҕи кэпсэтэр кинитэ,оҕото суох буолан симик , килбик оҕо. Күнү быһа бэйэтэ бэйэтин кытта оонньуур этэ.

Киэһэ эдьийэ детсадтан кэлэн ыллаан туойан бардагына,сэргэхсийэрэ сэнээрэрэ.Ол курдук ,биирдэ эһээтэ кэлбитигэр хоско сиэтэн киллэрэн эдьийэ ыллаан кыайбыт бэлиэтин кубогы ыйан баран, «мин ыллаабыппар» биэрбиттэрэ диэн баран астыммыттыы туттан турбут. Онуоха эһээтэ ким кубога буоларын билэр буолан сиэнин хомотумаары «Ээ» диэн собуйбута үөрбүтэ буолбут. Эдьийэ тугу эппитин барытын сүлэн ылан , үтүктэ оноро сылдьара. Эдьийэ киниэхэ умайа сылдьар сулус курдук. Эдьийин дьаһылынан ютубка Алинаняшка канал арыһан күннээҕи олохторун уһулбуттара(ютубтан).

Оһоҕос түгэҕинээҕи оҕобут Коля кыра сааһыттан иринньэх, ол иһин улахан атаах, симик.

Биһиги дьиз кэргэн **симик, килбик** оҕолордоох буоламмыт маннык иитэр сүрүн ньымалары туттабыт:

- Условия оноруу.
- үөрэҕи интэриэһиргэтии, хонтуруоллааһын, ирдээһин.
- үлэнэн иити.
- оҕо дьоҕурун таба көрөн, өйөөн, сүбэ – ама биэрэн сайыннарыы.
- бары бииргэ дьиз кэргэнинээн түмсүүлээх буолары ситиһии.
- эт-хаан өртүнэн эрчийии, сайыннарыы.
- көрдөрөн үөрэтии, үтүгүннэри.
- төрөппүт тус холобура.

Биһиги дьиз кэргэн Хамаҕатта нэһилиэгэр чааһынай дьизэлээхпит, араас тутуу уһаайбабыт иһигэр баар.

Оҕолорбут тус туһунан баһылыыр улэлээхтэр. Дьиз ис -тас үлэтин барытын оҕолорбутунаан оноробут. Кыыс, уол үлэтэ диэн араарбакка, барытыгар сыстаҕас буоларга үөрэтэбит. Ол курдук, аҕа уолунаан хаар курдьэн, муус киллэрэн,баанньыкка оттуллар мас бэлэмнээн, кыргыттар ас астаан, дьиз-иһит хомуйан туттаах дьоннор. Сайын оҕуруот үлэтигэр бары

бииргэ үлэлээн, уу кутан, сыыс от ыраастаан туһалара баһаам. Аны сибэкки арааһын үүннэрэн көрөллөр – харайаллар. Улахан кыыс сайын эһэтин аабы кытта от үлэтигэр үлэлиир. Ити курдук, саастарыгар сөбө да суох улэттэн саҕалаан оҕолорбутун үлэбэ сыстаҕас дьон буола улааталларын ситиһэбит, улэни тэрийэбит.

Сайын аайы сир аһын эгэлгэтин хомуйан, кыбынныга барыанна онорон, хаһаанабыт. Ханнык отон хайа кэмнэ ситэрин, хомулларын бэркэ билэллэр, кэтэһэллэр.

Үлэни бары көмөлөөн, саба түһэн үлэлиир үгэстээхпит. Саас буолла да олбуор иһин хомуйуута, рассада олордуута саҕаланар. Аны ким эмэ куонкуруска, концертка кыттар буоллабына бары саба түһэн бэлэмниибит. Ким түмсүүлээх – ол кыайыылаах диэн өйдөбүлүнэн салайтарабыт.

Иккис сүрүн ньымабыт - кинигэни сэнээрэр буолалларын ирдиибит. Оҕону кинигэни ааҕарга кыра эрдэхтэриттэн үөрэтэр иитэр эбээһинэстээхпит, кинигэбэ киһи – аймах үйэлэргэ мунньуммут билиитэ – көрүүтэ, олоҕо, өйө түмүллүбүтүн итэбэтэр, өйдөтөр гына үлэлиэхтээхпит. Киһи билиигэ – көрүүтэ тардыһыта, кэрэбэ кэрэхсэбилэ кинигэтэ, хаһыата, сурунаала суох сатамат. Кинигэни аахпакка, ааҕарга үөрөппөккэ дэгиттэр сайдыылаах, дирин култууралаах, киэн өйдөөх – санаалаах, аныгы олоҕу кытта тэннэ хардылаһар киһи буолбаккын. Хаһыаттарга, араас энциклопедияларга суруйтаран, араас сонуннары билэллэрин ситиһэн ааҕан кэпсээн, көрдөрөн биэрэбит.

Үһүс сүрүн ньымабыт – оҕо дьобурун таба көрөн, өйөөн, сүбэ – ама биэрэн сайыннары. Оҕолорбут кыра эрдэхтэриттэн кыахтарынан, баҕаларынан дьобурдара, сатабыллара сайдар усулуобуйатын тэрийэбит. Кыраларыттан кыптыый, иннэ, фломастер, гуашь, акварель, харандаас, пластилин тутта үөрэммиттэрэ. Оҕолор улаатан истэхтэрин ахсын сайдар эйгэлэрин кэнэтэ-сайыннара сатыыбыт. Араас ыйынныктары, энциклопедиялары мунньабыт, атылаһабыт.

Ханник бабарар оџоџо дьџџур үџскэмэ хайаан да баар буолар. Ону бириэмэтигэр таба кџрџн, кэмигэр сайыннаран, џйџџн иһиэххэ наада дии саныыбын. Онно дьиэ кџргџн ,уһуйаан уһулуччу суолталаахтара мэлдьџџ суох.

Ол курдук, биһиги џџолорбут иитиллибит уһуйааннарын иитџџчитин биир сүрүн үлџлџрџ дьиэ кџргџни кытта үлџлџџџн. Бу үлџ сүрүн сыала: тџрџппүтү кытта ыкса үлџлџџџн уонна џџо интџриџџн кџмүскџџџн, ол иһин иитџџччи тџрџппүтү кытта ыкса былааннаахтык үлџлџџџр этџ диџн бигџџтик билџбин.

Биһиги дьиэ кџргџн биир чаџылхай уонна икки симик џџолорбут уһуйаантан иитиллџн –такыйыллан тахсалларыгар үнкүүгџ,ырыаџа,фольклорга,олонхого,хоһоонно,уруһуйга улууска, республикаџа араас таһымнаах күрџхтџргџ куруук бириистџџ миџстџџџ ылаллара.

Улахан тџрүџџүттџн чаџылхай кыыспыт Эмилия творческой талааннаах: ыллыыр, үнкүүлүүр, уруһуйдуур, хоһоон айар, тџттик кџпсџџннџрдџџ. Аныгы үйџ технологиятын туһанан компьютерга араас постердары (открытка) онорор. Бџйџџтин саастыылаахтара билџн ,биһирџџн сакаастыыллар .џџобут атыылаан, бџйџџтигџр дохуот киллџрџнџр.Ону биһиги таба кџрџммүт ,џџобут интџриџџн инники тутаммыт, үлџлииригџр табыгастаах буоллун диџн, сана ноутбук уонна цветной принтерын атыылаһан ,салџыы талаанын сайыннарыа диџн эрџнџн ылбыппыт .

џџолорум сылдыбыт уһуйааннарын иитџџчилџрџ, педколлектив уонна тџрџппүт сибџџџстџџџтик үлџлџџбиттџрџн түмүгџ –џџо араас хайысханан сайдарын ситиһџр,талааннарын арыһар СИТИМџ диибин.

Кыра кыыһым симик майгытын арыһаары кыра сааһыттан дџрџџоонноохтук ааџыыны саастыылаахтарын иннигџр кыбыстыбакка дџргуччу ааџарын итџџччини кытта тџрџппүт тџннџ үлџлџџн, кыра ситиһиилџммиппит диџн бџлиџџџибин.

Кыыспыт килбик бэйэтэ тылланан, иккис кылаастан дакылаат ааҕарга холоммута. Ол курдук бастакы үлэтин «Старинные математические величины в сказках» учуутала Матрена Васильевна Канаева уонна төрөппүт ийэтэ мин суруттарбыппыт. Бу дакылаатынан оҕом оскуолаҕа, улууска кыттыбыта, үрдүк ситиһиилэммитэ. Иккис степеннээх диплом ылбыта.

Эһи илигэр бу дакылааппытын ис хоһоонун эбии чингэтэммит «Старинные математические измерения в якутских ,русских народных и зарубежных сказках» Алина манна ситиһиилэнэн ,кыайан Сочига буолбут «Старт в науке» международной -практической конференцияҕа ааҕан бастаан кэлбитэ.

Оҕом фольклору интэриэһиргиир ,олонхолуур, олонхо курдук сүдү айымньыны сөбүлүүр ааҕар буолан быйылгы үөрэх дьылыттан инники дакылаатын эбэн кэнэтэн «Старинные меры длины народа Саха как показатель использования математических понятий» теманан региональной, республиканской, российской таһымнаах ааҕыларга кыттан ситиһии өрөгөйүн ыһыктыбата.

Төрөппүт үлэтэ улахан суолталаах дии саныбын, оҕом бу араас конференцияларга кыттан ситиһиилэммитигтэн ,биһиги, төрөппүттэр үөрүүбүт улахан. Биһиги ,дьиэ кэргэнинэн, оҕолорбутугар көмөлөстөхпүтүнэ эрэ оҕо аһыллар, сайдар эбит.

Уол оҕону иитиигэ аҕа бэйэтин холобурдаан олоҕу, дьону таптыырга, тулалыыр эйгэҕэ, айылҕаҕа сымнаҕастык сыһыаннаһарга үөрэтэр. Оҕону бэйэ холобуругар иитии-киһи олоҕун тухары бара турар ньыма. Уол оҕо иитиитигэр ыал аҕа баһылыга, оҕо аҕата сүрүн оруолу ылара мөккүөрэ суох. Оҕо аҕатын курдук буоларга талаһыта, кинини үрдүктүк тутуута оҕо тулалыыр эйгэни ылынытыгар сабардыыр суолталаах. Ол иһин аҕа уол оҕо иитиитигэр бэйэтин иэйиитин тиэрдиитэ, санаатын ууруута, кинини оҕотун эрэ курдук буолбакка, доҕор-атас оностон, бииргэ илдьэ сылдыһыта, оҕо аҕатын убаастыыр, эрэллээх, эрчимнээх буола уунэригэр төһүү куус буолара биллэр. Аҕабыт Алексей мурун бүөтэ, туйабын хатарааччы кырачаан уолун Колятын өрүү дьиэ ис- тас үлэтигэр, айылҕаҕа, бултка илдьэ сылдыар.

Иитээччилэрбит уһуйаанга ытыллар үлэлэргэ ажалары сыһыараллар,оҕо иитиитигэр кэскиллээхтик сыһыаннаһар ажалары пропагандалыыллар.Аҕа дьиэ кэргэнигэр туруктаах олоҕу сабарыгар өйөбүл буолаллар. Оҕолорбут аҕабыт детсадка ытыллар үлэлэргэ кыттарыттан наһаа үөрэллэрэ, киэн тутталлара. Мантан сиэттэрэн оҕолор ажаларыгар истин сыһыаннара күүһүрэр.Уһуйаан иһинэн тыл сайдыытыгар эйгэ тэрийиигэ төрөппүт оҕотунаан бииргэ ооньуу толкуйдааһыныгар «Эһээ балаҕанын” онорбуппут. Уолбут аҕатынаан бииргэ үлэлээн, онорор сатабыла уһуктан интэриэс үөскээн ,онорбут ооньуруттан дууһуйууну иккиэн ылбыттара. Бу кэnnэ килбик уолбут арыллан дьон иннигэр кыбыстыбакка кэпсиир дьобурун көрдөрбүтэ. Ол туоһутунан, сылын аайы Хатырыкка ытыллар улуустаагы “Аммосовскай аабыларга” элбэх киһи иннигэр доргуччу ааҕан үөрэн – көтөн, элбэх кэпсээннээх кэлбитэ.

Онтон салҕы аҕабыт уолун сиригэр-дойдутугар, айылҕа кыылларарыгар чугас буоллун диэн бастаан попугайдары ылан ажалбыта. Уолбут чыычаахтарын ааттан,таптаан, аһатан, кинигэнэн сирдэтэн көрбүтэ-истибитэ. Манан сиэттэрэн биһиги араас кыыллары иитэн сажалаабыппыт, ол курдук инкубаторга сымыыттан чоппууска тахсарын ситиспиппит, улаатыннарбыппыт. Быйылгы сылга кустары,индюгы иитэргэ былаанныыбыт. Колям бу чинчийииттэн сиэттэрэн, географияны интэриэһиргиир буолла. Ол курдук кини картанан,глобуһунан үчүгэйдик үлэлиир. Уһуйаанга сылдьан иитээччи сүбэтинэн дакылаат ааҕан холоммутунун оскуолаҕа салҕы дьарыктанар, сайыннарар, конкурстарга ситиһииллээхтик кыттар.

Аҕа оруола дьиэ кэргэннэ сүрүн күүс буолар диэн сыспатым буолуо.Оҕолорум ажаларынан киэн тутталлар,убаастыыллар,таптыыллар.

Бары бииргэ дьиэ кэргэнинэн түмсүүлээх буолары ситиһэргэ биир уопсай дьарыктаахпыт (хобби), ол курдук төрүттэрбититтэн хомуллан кэлбит сыспай сиэллээх дьөһөгөй статускаларын, хартыыналарын араас көрүнгүн мунһабыт.

Аныгы дьон буоларбыт быһыытынан, биһиги,дьиэ кэргэн эт-хаан өртүнэн эрчиллэбит, сайдабыт.Ол курдук саамай сөбүлүүр дьарыкпыт ,спортинг көрүнгө үлүһүйэбит, аҕабыт улууска, республикаҕа кэккэ ситиһиилэрдээх.Бэйэм улууска биир дьыл иккис миэсэ буола сылдыбыттаахпын. Кыргызтарбыт «Радуга» оҕо үнкүү ансаамбылыгар сылдыбаллар, элбэх ситиһиилэрдээхтэр.

Оҕо төрөппүтүн суоллаан киһи буолар. Ол иһин туохха барытыгар – үлэбэ, үөрэххэ, дьону кытта сыһыанна оҕолорбутугар холобур буолабыт.

Ханнык баҕарар оҕо чугас дьонуттан, төрөппүттэриттэн холобур ылан, иитиллэн тахсар. Манна ийэ, аҕа оруола ордук күүстээх, «иитии бастакы уонна сурун ньыматын төрөппүт бэйэтигэр ирдэбилэ, дьиэ кэргэнигэр ытыктабыла, хас хардыытын толкуйдуура буолаллар , - диэн А.С. Макаренко эппитин умнар табыллыбат.Ол иһин мин бэйэбит ,оҕолорбутугар холобур буолан нэһилиэк тэрийэр араас тэрээһиннэригэр көхтөөхтүк кыттабыт, аҕабыт спорт араас көрүнгө кыттааччы мин ыал ийэтэ, «Түһүлгэ» сынньалан киинэ ытар тэрээһиннэригэр көхтөөхтүк кыттабын. «Кэскил.Таптал,ис кэрэ.ил ийэ», «Ийэм сервис» диэн конкурстар анал номинация хаһаайкатабын.

Түмүк

Бу үлэлэр барыта ордук килбик оҕону иитиигэ суолтата улахана саарбаҕа суохтар. Оҕо иннигэр төрөппүттэр, кырдыаҕастар эппиэтинэстэрэ үрдүүр. Бу ытык иэс, утумнааһын, удьуордааһын, туйах хатарааччыны иитии. Оччобуна эрэ оҕолорбут бу үгэстэри тутуһан сир-майгы өттүнэн уйан, сайаҕас, чиеһинэй буолуохтара, билиини эттэригэр-хааннарыгар инэринэн үтүө үлэһиттэр тахсыахтара. Ол буолуо уруу-аймах дьоло, омук быһыытынан сайдыыбыт чыпчаала.

Быһыы-майгы айманар, дьүдэйэр кэмигэр норуот педагогикатын үтүө үгэстэрин сатабыллаахтык туһаныы-айылҕаттан айдарыылаах, амарах санаалаах сахабыт оҕото олоххо кириитин үктэлинэн, биһиги барыбыт баҕа санаабыт туолуутунан буолуохтун! Улаханлык санарыахпын баҕарбаппын,

сахалыы сизэр быһыытынан, сэмээр этэннэ эрэ буоллун диэн санаанан салайтаран олоробут.

Дьиэ кэргэннэ оҕону иитиингэ норуот иитэр-үөрэтэр уопутун туһаныахха. Бары бииргэ буолуохха, түмсүөххэ. Итинник этэн туран хас биирдии дьиэ кэргэннэ дьолу-соргуну, или, ыраас таптала баҕарабын.

Туһаныллыбыт литература

- 1.Дьиэ-кэргэн уонна оскуола-оҕону иитиингэ.-Саха сиринээҕи норуот педагогикатын Ассоциацията.-Дьокуускай 2005с.
2. Макаренко А.С. Правильно воспитывать детей.Как? М- АСТ-2013.
- 3.Прокопьева М.М. Система организации семьи.Монография. Якутск: СВФУ,2018
- 4.Урбанович Л.Н. Нравственные основы семьи и брака. Изд:(Глобус)2009
- 5.Иитии кыһата № 3-Учууталга, төрөппүккэ уонна үөрэнээччигэ аналлаах сылга түөртэ тахсар научнай-методическай сурунаал-2009с.
- 6.Төрөөбүт тыл уонна литература-саха тылын уонна литературатын учууталларыгар аналлаах сылга түөртэ тахсар научнай-методическай сурунаал.-2010с.
- 7.Иитии кыһата № 4- Учууталга, төрөппүккэ уонна үөрэнээччигэ аналлаах сылга түөртэ тахсар научнай-методическай сурунаал-2009с.
- 8.Законы.Кодексы.Семейный кодекс Российской Федерации.
- 9.Чиряев К.С Дьиэ кэргэннэ оҕону иитии.Дьокуускай.2000

